

PROFESSIONAL TA'LIMDA VA KASB-HUNAR O'RGATISHDA BAHOLASH VA SERTIFIKATLASHNING ROLI

Xalimov Z.X.

*“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
Milliy tadqiqot universiteti “Professional ta‘lim” kafedrası tayanch doktoranti*

Tayanch so‘zlar: baholash, xulosalovchi baholash, standartlashtirish, malaka, ko‘nikma.

Ключевые слова: оценка, обобщающая оценка, стандартизация, квалификация, навыки.

Key words: assessment, summary assessment, standardization, qualification, skills.

Professional ta'lim va kasb hunar o'rgatishga mo'ljallangan dasturlarining asosiy maqsadi bitiruvchilarga muayyan ishlarni bajarish uchun zarur bo'lgan malakalar va vakolatlarga ega ekanliklarini sertifikat bilan tasdiqlash. Bu sertifikatlash ish beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlarni bitiruvchilarning ushbu vakolatlarga ega ekanliklarini tasdiqlaydi. Xulosalovchi baholash (summative assessment) sertifikatlashning dastlabki muhim sharti hisoblanadi. Xulosalovchi baholash professional ta'lim va kasb hunarga o'rgatish dasturlarining nafaqat muhim yakuniy qismi, balki talab qilinadigan kompetentsiyalarni bitiruvchilar tomonidan egallanganini ham ko'rsatib berishi zarur hisoblanadi. Shuning uchun samarali baholash sifatli professional ta'lim va kasb hunarga o'rgatish tizimining zaruriy elementidir.

Aslida baholashning maqsadlari ish beruvchilarga talabning kasbiy malakaga ega ekanligini ko'rsatishdan ko'ra ko'proq vazifalarni bajaradi. Baholashning yana boshqa vazifalari quyidagilardan iborat:

- Shakkllantiruvchi baholash (formative assessment) sifatida ham o'quvchiga, ham o'qituvchiga fikr-mulohazalar (feedback) berish orqali o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash va xabardor qilish;
- Talabalarni rag'batlantirish, ularning muvaffaqiyatlarini tan olish va mukofotlash orqali ular egallashi kerak bo'lgan malakalar jamlanmasini tushuntirish;

- Dastlabki kasbiy ko'nikmalaridan tashqari kengroq malakalarni namoyish etish, kasbiy va ish o'rinlari o'zgarishi va individual martaba rivojlanishi bilan zarur bo'ladigan keyingi ta'limni asoslab berish;
- Yig'ilgan statistik ma'lumotlar orqali ta'lim tashkilotchilarining faoliyat yuritishi va amaliyotiga xulosa berish;

Har qanday kasbiy baholash quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: birinchidan, nomzodlar bajarishi kutilayotgan vazifalar to'plami, ikkinchidan, ushbu nomzodlarni ushbu vazifalar asosida baholash tartiblari. Shunday qilib, masalan, akademik baholash vazifalari ko'pincha yozma javoblarni o'z ichiga olgan imtihon savollarini o'z ichiga olishi mumkin, baholash tartiblari esa belgilash asoslari va ko'rsatmalarini, moderatsiya va apellyatsiya tartiblarini o'z ichiga olishi mumkin. Misol uchun, Angliyada quvur payvandchisini baholash rejasi payvandlash operatsiyalari va sog'liq va xavfsizlik tartib-qoidalari kabi vazifalarni o'z ichiga oladi. Imtihondan o'tish uchun nomzod har bir baholash modulidan o'tishi kerakligi talab qilinadi. Natija ham vazifalarga, ham tartiblarga bog'liq.

Baholash ko'pincha ishonchlilik (mos standartlar) va haqiqiylik (to'g'ri malakalarni baholash) nuqtai nazaridan baholanadi.

- Validlik baholashning nimani o'lchash niyatida ekanligini aniq o'lchash qobiliyatini anglatadi. Kasbiy baholash uchun bu nomzodning tegishli mutaxassisligi bo'yicha yaxshi ishlash qobiliyatini aniq o'lchash qobiliyatini anglatadi.
- Ishonchlilik izchillikni anglatadi, shuning uchun baholash turli shaxslarga, turli kontekstlarda, turli baholovchilar va baholash tashkilotlarida bir xil standartlarni qo'llaydi va vaqt o'tishi bilan o'zgarmaydi. Ishonchlilikning turli miqdoriy ko'rsatkichlari mavjuddir. Bular ikki xususiyat va har xil, ammo mustaqil emas. Yuqori darajada to'g'ri baholash ham ishonchli bo'lishi kerak, chunki juda nomuvofiq o'lchov kasbiy kompetentsiyani aniq bashorat qila olmaydi. Biroq, ishonchli kasbiy baholash past haqiqiylikka ega bo'lishi mumkin.

Oliy va professional ta'limda baholash vazifalari va tartiblarini iloji boricha barqaror va izchil qilish orqali baholashni standartlashtirish bo'yicha murakkab vazifalar amalga oshiriladi. Bu ko'pincha milliy yozma imtihonlarni o'z ichiga oladi, bunda barcha nomzodlar bir xil yoki juda o'xshash baholash vazifalariga duch kelishi va bir xil tarzda belgilanishi uchun ushbu imtihonlarda natijalarni baholash uchun qat'iy nazorat qilinadigan tartiblar mavjud bo'lishi kerak. Kasbiy ta'lim va ta'lim kontekstida iloji boricha ko'proq standartlashtirishga intilish

uchun shunga o'xshash asoslar mavjud, ammo ba'zi bir qarshi fikrlar mavjud. Kasbiy baholashda nimalarni standartlashtirish mumkinligini ta'kidlash kerak.

Ishlab chiqarish sohasida ishni bajarish qobiliyati nomzodlarning haqiqiy ish vazifalarini qanchalik yaxshi bajarishini ko'rib chiqish orqali eng to'g'ridan-to'g'ri baholanadi. Masalan, chilangardan nafaqat sizib chiqayotgan quvurni tuzatish kabi standart vazifani bajarish emas, balki mijoz bilan kelishish, boshqa ustalar bilan ishlash va muloqot qilish, ta'mirlash ishi xarajatlarini hisoblash va rejalashtirish, shuningdek, ta'mirlash bilan shug'ullanish davomida ish jarayonida kutilmagan kasbiy, amaliy va insoniy qiyinchiliklarni bartaraf qilish. Jamoada ishlash, chidamlilik va vijdonlilik kabi ba'zi tayanch kompetentsiyalar ish joylarida muvaffaqiyat uchun juda muhimdir.

Standartlashtirilgan va ishga o'rnatilgan baholash vazifalarining raqobatdosh afzalliklari shundan iboratki professional ta'lim va kasb hunar o'rgatishni baholashda standartlashtirilgan vazifalardan foydalanishning ijobiy va salbiy tomonlarini umumlashtiradi. Standartlashtirilgan vazifalar baholash barcha nomzodlar uchun bir xil standartlarni qo'llashiga ko'proq ishonch beradi va ko'pincha kasbiy kompetentsiyaning kognitiv, bilim qismiga mos keladi, chunki ularni yozma imtihonlar yordamida baholash mumkin. Ta'lim tashkilotlarining standartlashtirilgan vazifalar bo'yicha qiyosiy ishlashi, shuningdek, ta'lim sifatini ta'minlashga yordam beradigan foydali ma'lumotlarni taqdim etadi. Aksincha, ish bilan o'rnatilgan baholash vazifalari mehnat amaliyoti voqeliklari bilan chambarchas bog'liq va ma'lum yuqori darajadagi kasbiy kompetentsiyalar va moyilliklarni baholash uchun ko'proq mos keladi. Va nihoyat, va tanqidiy nuqtai nazardan, ish beruvchilar bunday ish bilan bog'liq baholashlarni ishlab chiqishda ham, amalga oshirishda ham tabiiyroq rolga ega.

Adabiyotlar:

1. Billett, S. (2011). Purposes of vocational education. In S. Billett (Ed.), *Vocational education* (pp. 135-175). Springer Netherlands. doi:10.1007/978-94-007-1954-5_6
2. Blank, W. E. (1982). *Handbook for Developing Competency Based Training Program*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
3. Crooks, T. J., T.Kane, Michael, & Cohen, Allan S. (2016). Threats to the Valid Use of Assessment. *Assessment in Education*, 3(3), 265-285.
4. Ellery, K. (2008). Assessment for Learning: A Case Study using Feedback Effectively in an Essay Style Test. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 22(4), 421-429.
5. Fletcher, S. (1994). *NVQs Standard and Competence* (2nd Edition ed.). London: Kogan Page.
6. Gillis, S, & Bateman, A. (1999). *Assessing in VET: Issues of Reliability and Validity*. Australia: NCVET.

PEZIOME

Oliy va professional ta'limda baholash vazifalari va tartiblarini iloji boricha barqaror va izchil qilish orqali baholashni standartlashtirish bo'yicha murakkab vazifalar amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan. Bu ko'pincha davlat tomonidan tashkil etiladigan imtihonlarni o'z ichiga oladi. Bunda barcha nomzodlarga

bir xil yoki juda o'xshash baholash vazifalari berilishi va bir xil tarzda baholanishlari uchun ushbu imtihonlarda ularning natijalarini qat'iy nazorat qiladigan tartiblar mavjud bo'lishi zarur. Professional ta'lim va kasb-hunar o'rgatishda ham iloji boricha ko'proq standartlashtirishga erishish uchun shunga o'xshash asoslar mavjud.

РЕЗЮМЕ

Поставлено определять, что сложные задачи по стандартизации оценки выполняются путем придания задачам и процедурам оценки как можно более стабильного и последовательного характера в высшем и профессиональном образовании. Сюда входят экзамены, которые зачастую разливаются государством. Для того чтобы при этом всем кандидатам были даны одинаковые или очень похожие задачи оценки и оценивались одинаково, в этих имти-определениях существуют процедуры, строго контролирующие их результаты. Существуют также аналогичные основания для достижения как можно большей стандартизации в области профессионального образования и профессиональной подготовки.

SUMMARY

In higher and professional education, it is determined that complex tasks will be carried out to standardize the assessment by making the evaluation tasks and procedures as stable and consistent as possible. This often includes exams that are organized by the state. In order for all candidates to be given the same or very similar evaluation tasks and evaluated in the same way, there will be procedures that strictly control their results in these exams. There are similar frameworks for achieving as much standardization as possible in professional education and vocational training.